

Сава Славчев

НОСТАЛГИЧНИ ПЪТЕКИ

Есета

София, 2017

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

© Сава Славчев, автор, 2017

© Издателство „Изток-Запад“, 2017

ISBN 978-619-01-0083-6

Сава Славчев

Носталгични пътеки

Есега



*На проф. Никола Георгиев:
за приятелството,
за времето прекарано заедно, за всичко*

Съдържание

Провансалски триптих

Албер Камю	7
Самюел Бекет	15
Ромен Гари	23
Повелителят на времето (Марсел Пруст).....	35
Красивата душа (Оскар Уайлд)	43
Последният мохикан (Джордж Стайнър).....	53
Познатият непознат (Микеланджело)	63
Неакадемичен ракурс (Никола Георгиев)	77
Литература и култура (Предизвикани размисли)	87
Разкъсваща болка по хармонията и красотата (Ренцо Пиано)	99
Пътуването	107

Провансалски триптих

Албер Камю

От няколко години отлагаме ваканцията в Прованс. По различни причини. В крайна сметка я направихме през май 2016 г., след като бях прочел и последната книга на Ромен Гари – нещата се случиха, следвайки естествения си ход. Така заплануваната почивка, с изначално туристическо-познавателен и дори природно-пейзажен характер, намери своята завършеност в културно-артистичната и духовна атмосфера на миналото, станало днес. Защото онзи дух го има и сега, той е запазен, независимо дали ние го констатираме, въобразяваме си, че го намираме, или го носим със себе си, наслагвайки собствения си етос, културен товар, усещане за хора и места, които обичаме.

Питам се какво е било паричното изражение на Нобеловата награда за литература през 1957 г. Преди десет години, през 2006, тя е била на стойност 10 милиона шведски крони, или 1 370 000 долара. По памет, през 1982 година, когато я връчиха на Маркес, беше около 250 000 долара. Занимавам се с тия

счетоводни главоблъсканици само за да проумея колко пари е получил през 1957 г. Албер Камю, за да се реши да купи къщата в Лурмарен, селце на около 40 километра на север от Екс, днес със 1100 жители.

Книгите от 1942 г. „Чужденецът“ и „Митът за Си-зиф“ не му носят необходимата икономическа независимост, но през лятото на 1947 г. от „Чумата“ само за няколко седмици са продадени сто хиляди екземпляра. С тези пари Камю купува петстайния апартамент на втория етаж на улица „Мадам“ в Париж, в който днес живее синът му, 71-годишният Жан. С парите от Нобеловата награда през 1957 г. купува къщата в Лурмарен. Днес в тази къща живее дъщеря му Катрин, близначка на Жан. Близнаците от години не си говорят, наследството отдавна е поделено.

Тръгваме от Екс и излизаме на D7, след кратък преход завиваме вдясно по посока на Ронь и Кадене, после следваме посоката и сме в Лурмарен. Пътят е добре асфалтиран и навсякъде вдясно има означена около 80-сантиметрова лента, запазена за велосипедисти, които изобщо не липсват. Докато влизаме в селцето, виждам табела „Гробище“ и веднага се отправям натам. Съвсем лесно го намирам и паркирам отпред. Отвън е чисто и спретнато, с каменна ограда, правоъгълна форма, не повече от 3 декара площ. Вътре има 4–5 високи кипариса, цари спокойствие, чуват се птички.

Човекът, който се грижи за последната обител на почиващите тук, е любезен и ни пита дали търсим гроба на Камю. Явно е, че не сме местни, едва девет и половина е. Благодаря и отговарям, че вече съм ви-

дял малката дървена стрелка, която сочи наляво. Не го намирам лесно, целият е обрасъл, около него има доста ясни и чисти надгробни плочи, докато тази на Камю е почти изтрита, слънцето пада под такъв ъгъл върху белия варовик, че буквите доста трудно се открояват. Вероятно преди време са били по-контрастни, защото в издълбаните с длето години е имало боя. Началото на май е, все още липсват олеандри и лавандула. Стоя отпред известно време замислен, снимам. Напрежението от срещата с последния дом на любимия автор започва да се оттегля.

Не съм очаквал розов мрамор като този на Оскар Уайлд в „Пер Лашез“ в Париж, съвсем не, но все пак малко ме е яд. Не на Камю, на дъщеря му Катрин. Търся си причини да я извиня – на 71 години е, и тя си има проблеми, може и да е дала указания за поддръжка и почистване на гроба, може би пък почистването да е било планирано точно за днешния ден и други подобни неща. Но горчивият вкус остава.

Всъщност преди години, като действащ президент, Саркози настоява да докара Камю в Париж, в Пантеона, редом с Волтер, Русо и Малро – далеч от семплите гробове на селското гробище. Синът Жан Камю обаче не позволява. Той продължава да е твърдо убеден, че Париж не е мястото за баща му, в живота, както и в смъртта.

През 2013 г. Ирис Радиш, германска литературна критичка и журналист, издава книга за Камю, по повод стогодишнината от рождението му. Тя дълго време опитва да вземе интервю от близнаците Камю, коства ѝ доста усилия, но най-накрая успява. Твърди,

че човек не може да не открие къщата в Лурмарен, където от години живее дъщерята Катрин Камю и се грижи за наследството на баща си, авторски права, книги и т.н. В центъра на селцето има една малка зала само за частни мероприятия, тя също носи името на Албер Камю. Да ме прощава госпожа Радиш, но изобщо не съм съгласен. Два пъти минахме по улица Албер Камю, но така и не стана ясно коя е къщата, докато не попитах един мъж, който излезе от двор, оказа се, на 50 метра от търсеното място. Катрин беше паркирала бял ван пежо пред арковиден, затворен, дървен портал. От дясната страна има огромен храст с цъфнали рози, красиво е.

Къщата е голяма и се разгъва от лявата страна, докато отдясно е опасана от селската уличка. Тази къща представлява сбъдване на мечтата на Албер – мирис на трева през деня, звездно небе през нощта и вечерен покой – все неща, които разширяват границите на чувствителната душа. През последните години от живота си Албер Камю усилено търси такова убежище, въпросът за недвижимото имущество става въпрос за оцеляване. Тази къща, далеч от парижката „чума“, от парижкия „рак“, трябва отново да го помири със себе си. Съвсем не можем да кажем обаче, че Камю е мразел Париж. И все пак през 1945 г. той пише: „Съжалявам за безсмислените и черни години, които прекарах в Париж“, тази „единствена употребяема пустиня“, както сам го определя.

Защо обичам Камю? Защо винаги ми е било трудно да избира, да определя кой е любимият ми автор и ако в същото време съм принуден да назова само

едно име, аз ще кажа пак това на Албер Камю? Труден отговор. Опитвал съм се да си го обясня с моето „френско формиране“: от трети клас съм започнал частни уроци по френски, после гимназия с френски, университет. Не съм сигурен, че е това. Мисля, че виждането, разбирането на Камю за света, усещането му за съществуването ми е най-близко, сякаш то уплътнява най-добре моето собствено. Друго възможно обяснение би могло да бъде увлечението ми по философията. А знаем, че големите писатели са писатели-философи. Добре, но Балзак, Стендал, Достоевски, Пруст, Кафка и др. също са писатели философи. Тях също ги обожавам, но защо Камю? Дали не е защото в творчеството си той извежда по най-естествен за мен начин трагическата антиномия между света, който потиска, смазва, руши и убива, от една страна, и човешкият дух, от друга, който е длъжен вечно да прави своя избор – понякога безнадежден, но необходим? Или отговорът се крие в присъствието и разбирането за Бог, без чиято любов нашето съществуване не може да бъде определено като друго, освен като абсурдно. Това е позицията и на Киркегор, несъмнено повлиял за философската ориентация на Камю. Оттам и екзистенциализмът, защото всеки човек, за да автентизира себе си, е изправен пред някакъв избор, винаги има някакво „или-или“, както едноименното произведение на датчанина, изведено до основен принцип на екзистенциализма. Да, знам, че Камю е определян като атеист, разбира се, просто опитвам да изложа собственото си виждане за нещата. Видно е, че термините „свобода“, „из-

бор“, „съществуване“, „самота“, „абсурд“, „надежда“ са в сложна и напрегната връзка. Човекът иска разум, смисъл, щастие. Но въпреки това той живее в свят, който е ирационален, студен и безмълвен. Такава конфронтация с абсурдността на живота би могла да доведе човек до отчаяние, може би дори до самоубийство. Но отчаянието е само отрицание на абсурда. Според Камю, когато човек истински приеме абсурда и прегърне живота с цялата му неразумност и противоречия, тогава се ражда надеждата. В този момент възниква задължението да се живее. И само при пълно приемане на абсурдността на живота човек може да стане свободен. А истинската свобода се открива не само в действието – в живеенето – но и в достигането на съгласие със съществуването, в приемането му. На едно място, говорейки за литературата, Камю беше писал: „Проблемът за абсурдния човек в изкуството е да придобие умението да живее, което е нещо повече от умението да се справя“, докато „Митът за Сизиф“ завършва с думите: „Самота борба на порива към върховете е достатъчна, за да изпълни човешкото сърце. Ние трябва да си представяме Сизиф щастлив.“

Никога не е лесно да живеем. Човек продължава да извършва движения и дейности, наложени му от съществуването. По много причини. Първата от тях обаче е навикът. Да умреш доброволно би означавало, че си прозрял, макар само инстинктивно, смехотворната същност на този навик, отсъствието на каквато и да било по-дълбока причина да живееш, долавянето на безсмислието във всекидневно-

то, повтарящото се движение на нещата. И въпреки това да продължиш. Няма автор, струва ми се, успял да вплете и отрази така умело дихотомиите надежда и безнадеждност, истина и ониричност, борба и примирение. Това е победата на човешкия дух, това е причината да обичаме Камю. Със сигурност е поне една от тях.

В днешно време пътуването с влак от Париж до Екс ан Прованс трае около три часа. През 1960 г. е траело близо 2 дни. На 4 януари 1960 г. Камю вече си е бил купил билет за влака, но в последния момент решава да пътува с кола, във веселата компания на членове от семейство Галимар, вместо с депресивната си жена Франсин и 14-годишните близнаци. Тогава той е на 46 години. Може би е имало някаква неизправност по автомобила, може би пукат гума или пътят е бил хлъзгав. Не знаем. Може Мишел Галимар да е задрямал за миг на волана след обилния обяд в един ресторант в Санс. Само догадки. Така или иначе, едва 24 часа след заминаването си, Камю отново е в къщата си, вече напуснал земния живот.

Проучване от 2013-та сред французите показва (годината на честване на стогодишнината от рождението на писателя Албер Камю), че първите три книги за тях в световен план са „Чужденецът“, „В търсене на изгубеното време“ на Пруст и „Процесът“ на Кафка. Не мога да гадая как биха изглеждали бъдещи класации на книги и автори. Не знам кои творби биха били на второ или трето място. Радвам се да мисля, че първото винаги и неотменно ще принадлежи на Камю. Той остава трайно в сърцата ни заради

блестящите фрази, необичайната чувствителност и магията, която носи със себе си. Обичаме го не заради отговорите които ни дава, а за ясните и безкомпромисни въпроси, които задава. Обичаме го заради честността, с която понася тежестта на истината, че отговори няма. Обичаме го не защото ни дава сигурност, а защото ни показва как всеки от нас трябва да намери пътя и да остане в несигурността, търсейки тайната на собственото си съществуване.